

Spirit of Bosnia / Duh Bosne

An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis

ZA IZBJEGLICE NE POSTOJI MJESTO ZVANO DOM

Nakon što sam pobjela iz Sarajeva kao djevojčica, teško mi je reći izbjeglicama iz Sirije da će se vratiti kući. Odmah sam prepoznala Basela kad se snimak zaustavio na grupi izbjeglica, koje su stajale na kiši, a on se okrenuo i kratko pogledao u kameru. Gledala sam izvještaj kod kuće prije nekoliko mjeseci na Sky News, u kome su prikazane sirijske izbjeglice kako gacaju kroz blatnjavu vodu dok ih gura hrvatska granična policija, sramna slika evropske izbjegličke politike. Bilo je zastrašujuće prepoznati nekoga u tako tragičnoj sceni.

Basel je bio vlasnik pekare u srcu Starog Damaska i rijetko mi je naplaćivao mammoul kekse, koje sam kupovala svakog jutra u nekom bivšem životu, kada sam studirala arapski u Siriji. Popričala bih sa njim, koristeći svoj veoma ograničeni vokabular, dok čekam sok od narandže na susjednoj tezgi. A sada, eto njega na Sky News, kako stoji u blatu u mojoj nekadašnjoj zemlji.

Mi, u Bosni, ponovo proživljavamo sopstvenu noćnu moru gledajući kako se razvija rat drugima u Siriji. Primijetili smo mnogo sličnosti: masovno raseljavanje, gubitke, nesposobnost UN, odbijanje da se prihvate izbjeglice, tiranina koga podržava Rusija, međunarodnu zajednicu koja samo šuti. Za mene je praćenje ove najskorije krize duboko lično. Ne samo zato što sam, živeći u Damasku, pronašla drugi dom, nego što je situacija sirijskim izbjeglicama tako uznemirujuće poznata.

Skoro smo obilježili dvadesetogodišnjicu Dejtonskog sporazuma. Taj sporazum je možda označio kraj rata u Bosni, ali nas je ostavio u političkom procjepu. Bosna je naslijedila nesređeni dogovor o dijeljenju vlasti koji je institucionalizovao etničke podjele i zemlju u kojoj su na svakom koraku znakovi koji upozoravaju: „Opasnost! Mine!“. Sve to neumoljivo podsjeća na našu prošlost i predskazuje budućnost Sirije.

U rano proljeće 1992. godine, rat se brzo uvukao u naše ugodno obične živote u Sarajevu. Prvo sam primjetila da sve manje mojih drugova dolazi u školu. Jednog dana, učiteljica je ono malo preostalih đaka podijelila po etničkoj pripadnosti. Bošnjaci i Hrvati su pomijerani da sjede pozadi, a Srbi je trebalo da sjede naprijed. Ja nisam znala gdje da sjednem. To je bio posljednji put da sam otišla u školu. Pucnjava se sve više približavala našem komšiluku u predgrađu i počeli smo da spavamo u kupatilu, dalje od prozora. Čak se i u našoj zgradi desila pucnjava. Danima se prala krv sa zidova i stepeništa.

Sjećam se da se, nekoliko mjeseci nakon početka nasilja, parada besprijekorno bijelih

vozila, čiji su putnici nosili plave šljemove, dovezla u Sarajevo. Trubili su, a mi smo im mahali. Moj otac je pratio ih „Pogledaj, Dragana“, rekao mi je, „To su Ujedinjene Nacije. Sad se neće više pucati.“

Jednog posebno toplog proljećnog dana, ubrzo nakon dolaska konvoja UN, pobjegla sam na terasu da se igram sa komšinicom Zinkom. Ne znam šta je prvo čula, pucnje ili lom stakla iza nas, ali zavrištala je: „Snajper!“ i brzo pretrčala preko dugačke terase natrag u stan. Umjesto da je pratim, sledila sam se. Čak i dok su svi unutra vikali da ustanem i utrčim u kuću, nisam mogla da se pokrenem. Bila sam skamenjena. Na kraju je moj otac istrčao i unio me unutra.

Kada smo ušli unutra, protresao me je i vikao na mene zato što sam izlazila na polje. Ostali su pokušavali da mu objasne da sam bila u šoku, kao što je bio i on. Kada živite pod opsadom, lahko je zaboraviti da je rat nenormalan. Ljudi, koji umiru u napadima kasetnim bombama i mrtva djeca, koju je voda izbacila na obalu su nenormalne stvari. Pucanje na šestogodišnjake je nenormalno.

Ubrzo nakon pucnjave na terasi, moja majka, brat i ja smo pobjegli iz opsade. Moji roditelji su skupili sav novac, koji smo imali kako bismo nas troje bili prošvercovani iz Sarajeva u teretnom avionu. Moj otac je ostao. Čvrsto sam se držala za njega na aerodromu i toliko jako jecala da mi je čitavo lice bilo mokro. Lagali su mene, a oni i jedno drugo, da ćemo otići samo na nekoliko sedmica, samo dok UN ne zaustavi borbe. Čvrsto smo se držali jedni za druge dok je teretni avion polijetao. Otkotrljali smo se i vrisnuli, pošto se iza nas začula glasna eksplozija kad smo poletjeli. Kada smo sletjeli, vidjeli smo da su srpske snage pogodile avion u rep tokom polijetanja i shvatili smo koliko smo bili blizu smrti.

Teretni avion je sletio na vojnu bazu van Beograda, što je moju majku užasnulo. Niko nije znao gdje da ide. Oficir u uniformi je izašao i približio nam se odsječnim hodom, noseći nešto u ruci, a u njegovoj futroli se vidio pištolj. Moja majka je zadržala dah i čvrsto me stegla za ruku. Ja sa dijete miješanog braka – moj otac je bosanski Srbin, a majka Bosnjakinja. Moje ime je uobičajeno u Srbiji, ali bratovo nije. Bili smo premladi da shvatimo koliko je to važno.

„Upravo ste doletjeli iz Sarajeva, zar ne? Obavijestili su me da je jedan teretni avion preusmjeren ovdje“, rekao je tako da je zvučalo kao da smo krenuli na odmor. Izostavio je to da su umalo oborili naš avion.

Nema načina da slažete u toj situaciji kada nosite dvoje male djece u pidžamama i plastičnu kesu punu dokumenata, pasoša, pelena i veša. Mogli su da pomisle da smo beskućnici, da mama nije imala manikir i Feragamo cipele. Najzad, život je bio jos uvijek nekako normalan do tog popodneva, kada smo postali izbjeglice.

„Da“, rekla je moja majka, oklijevajući.

Oficir se spustio pored mog brata i proučavao nas. Sa kojim će djetetom razgovarati i pitati kako se zovemo? Ako bismo rekli previše, ako bi moj brat rekao kako se zove ili kako nam se mama zove, mogli bismo da budemo pritvoreni ili napadnuti na licu mjesta.

„Ja sam Dragana“, sama sam rekla, prije nego što je i postavio pitanje. Moja majka je

glasno uzdahnula i stegla mi ruku dva puta u znak zahvalnosti. Oficir me je uštinuo za obraz i dao mi kutiju slatkiša koju je nosio, prije nego što se udaljio.

Kao i Basel iz Damaska, čak i kad smo pobjegli od užasa rata, i dalje nismo bili na sigurnom. Sjećam se opasnosti sa kojom smo se suočili, dok gledam scene izbjeglica koje se očajnički probijaju kroz Evropu. Morali smo da se suočimo sa armijama onih koji su bili željni da iskoriste našu ranjivost – švercerima, kriminalcima, trgovcima ljudima i nasilnim ksenofobima. Zemlje kao što je Mađarska su i nama zatvorile granice, kao što to sada rade Sirijcima. Drugi su nas ponižavali kako bi spriječili da dođe još izbjeglica. Jedna moja rođaka je pobjegla u Dansku, gdje joj je bila uskraćena sloboda kretanja i držana je u kasarni čitavu godinu. Drugo dvoje je bilo u dugom karantinu nakon što su stigli u Češku, kao da bi nekako zarazili stanovništvo. Čak i oni koji su nam pružali dobrodošlicu, činili su to samo donekle. Kada bi se broj izbjeglica povećao, kada bismo predugo ostali, krivili su nas za sve od prepunih škola do inflacije.

U određenom trenutku, izbjeglice moraju napraviti konačan izbor u vezi svog identiteta. Neki preuzimaju poengleženi nadimak, novu ličnost, novu historiju kojom će se ponositi, novu zastavu kojoj će se zaklinjati na vijernost, novi grad koji će zavoljeti. Drugi, nalik meni, i dalje se identifikuju kao Sarajlije i izbjeglice i drže se uspomena. Morala sam da se vazda sjetiti gdje sam sjedila u učionici, imena dječaka u klupi koji mi se sviđao, gospođe iz kioska dole. Ako bih zaboravila, to bi značilo da prestajem da se nadam da ćemo se jednog dana vratiti. Dala bih sve na svijetu da se probudim kod kuće u Sarajevu jednog dosadnog dana, da gledam roditelje kako žure da se sprema za posao i da otrčim dole da kupim novine i Walter Wolf cigare za mamu. Samo još jednom.

Kada postanete izbjeglica, najvažnije je da budete dobar gubitnik; to je jedini način da ovo preživite. Učite da gubite svoju nacionalnost, svoj dom od stranaca sa većim pištoljima, da izgubite oca zbog mentalne bolesti, jednu tetku zbog genocida, a drugu zbog nacionalizma i neznanja. Učite da gubite svoju djecu, prijatelje, snove, komšije, ljubavi, diplome, karijere, fotoalbume, kućne filmove, škole, muzeje, historije, znamenitosti, zube, vid, osjećaj sigurnosti, zdrav razum, i osjećaj pripadnosti svijetu.

Basel i sve sirijske izbjeglice moraju savladati i živjeti sa onim što ostane od osobe nakon što se izgubi sve drugo. Kada stigne tamo kuda je krenuo i spusti torbe, tada će Basel morati sve to da preradi i da izbroji sve što je izgubio na putu. Sjetit će se proteklih četiri godine i pitat će se kako je svijet sve to gledao, a ništa nije preduzeo.

2014. godine sam se vratila u Damask kao dio misije UNICEF-a. Prelazeći libansku granicu ka Siriji, u svakoj od bezbroj žena koje su nosile svoju djecu i torbe sa odjećom, vidjela sam svoju majku. Bilo je duboko uznemirujuće staviti plavi šljem svakog dana prije izlaska i bilo mi je teško da uskladim svoje identitete člana UN i istovremeno izbjeglice.

Jednog jutra u aprilu 2014. godine, stavila sam taj plavi šljem kako bih sa kolegom obišla škole u Damasku. Bili smo udaljeni oko 30 metara od ulaza u školu kada je minobacač pogodio ispred nas i ja sam pala na zemlju. Čuvar je vikao na mene da ustanem i utrčim unutra prije nego što sljedeći pogodi, ali ja sam se previše plašila da se pokrenem. Tada sam se sjetila Zinke i pucnjave na terasi. Čuje se tih zvižduk prije

nego što granata padne veoma blizu. To se dešava samo djelić sekunde prije nego što pogodi, i negdje duboko u sebi, ja sam zakopala taj zvuk i tu uspomenu.

Najteži dio biti izbjeglica je suočiti sa činjenicom da ne možeš spriječiti da se to dogodi drugima. U Damasku, često sam govorila raseljenoj djeci sa kojom sam radila „da se škole i kuće mogu ponovo izgraditi kada se rat završi“. Možda je trebalo da im kažem nešto pragmatičnije, da se nikad neće vratiti kući, bar ne tamo gdje su ostavili igračke i prijatelje, gdje su se osjećali sigurno i voljeno. Umjesto toga, govorila sam im nešto kao: „Ne brini, vratit ćete se kući kada se rat završi.“ Sada je očigledno da sam lagala i njih, ali i sebe. Prestala sam da se osjećam kao izbjeglica tek kada sam se prestala boriti, i priznala sebi da ništa neće vratiti moju porodicu i moj život, u vrijeme „kako je to jednom bilo.“ Uprkos ovim mračnim prisjećanjima, izbjeglice uglavnom radije se sjećaju ljudi koji su im pomogli, a ne rata.

Kolega moje majke, koji nas je tajno izveo iz Srbije, francuskih volontera koji su vodili nas djecu na kampovanje u Hrvatskoj, i onih koji su nas dočekali kada smo se preselili u Ohajo; to su ljudi na koje ja mislim svakog dana. Nadam se da će i Basel na svom putu pronaći tako dobre ljude.

Dragana Kaurin je istraživačica na polju ljudskih prava i etnografinja. Piše o historijskom sjećanju, prisilnom raseljavanju i pravima izbjeglica. Diplomirala je na Univerzitetu Kolumbija, a sada živi u Nju Jorku.

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.